

FOAIA DIECESANĂ

Organ al Eparhiei gr. or. rom. a Caransebeșului

Apare: DUMINECA

Prețul Abonamentului:
Pentru Austro-Ungaria pe an . . 10 coroane
" " " " pe 1/2 an . 5 " "
" România și străinătate pe an . 14 franci
" " " " pe 1/2 an 7 " "

Prețul inserțiunilor:
Pentru publicațiuni oficiale, concurse,
edict etc. tipărite de 3 ori, dacă conțin până
la 150 de cuvinte, 6 cor., până la 200 de cu-
vinte, 8 cor., de aci în sus 10 cor.

Correspondințele se adresează redacțiunii
„FOAIA DIECESANĂ“;
eară haniile de prenumerațiune și inserțiuni la
ADMINISTRAȚIA
Librăriei și Tipografiei diecesane în Caransebeș.

Sinodul eparhial

s'a convocat prin următoarele litere arhieresci:

Nr. 76 Pres. ex 1895.

NICOLAE

din îndurarea lui Dumnezeu Episcopul bisericii ort. răsă-
ritene în eparhia Caransebeșului.

Iubitului nostru cler și popor și onorațiilor deputați
la sinodul eparhiei noastre.

Pe baza dispozițiilor §§-lor 89 și 90 din
statutul organic, convocăm prin aceasta sinodul or-
dinariu al diecesei noastre a Caransebeșului la biserica
catedrală din orașul Caransebeș pe Dumineca Tomei,
adecă pe ziua de 9 Aprilie căl. vechiu a. c. la 9
oare a. m., în care ziua îndată după săvârșirea
sânctei liturgii și invocarea sântului Duh va urma
deschiderea sinodului.

De aceea invităm pe toți onorabilii deputați
ai sinodului eparhial, periodul al IX. sesiunea 2-a,
ca în susamintita ziua la oara defiptă să se afle
în Caransebeș, ca așa sinodul conform regulamen-
tului afacerilor interne să-și poată începe activitatea sa.

Împărtășind și de astădată binecuvântarea Noa-
stră arhierescă, sum

Al tuturor

Caransebeș, în 24 Martie 1895.

voitoriu de tot binele

Nicolae Popea m. p.

Episcop

Cuvântarea

Prostită de Prea Sântitul Domn Episcop diecesan Nicolae
Popea în 9 Aprilie a. c. cu ocaziunea deschiderii sino-
dului eparhial.

Prea Stimaților Domni deputați!

Cu vie plăcere și bucurie vă salut azi din locul
acesta, ca pre reprezentanții clerului și poporului no-
stru eparhial, întruniți în sinodul anual la episcopia
noastră pentru ca împreună să pertractăm agendele si-
nodale în înțelesul statutului organic, va să zică, pentru
ca împreună să dezvoltăm o activitate rodnică și folosi-
toare promovând interesele cele adevărate ale diecesei
noastre. Și mă bucur, Domnilor, pentru prezența D-Voastră
cu atât mai vârtos, că la sinodul anului trecut eu nu
am putut lua parte și conduce în persoană pertractările
sinodale, fiind, cum se scie, tocmai atunci dus la Buda-
pesta pentru de a lua parte la pertractările în casa mag-
naților asupra proiectelor politico-bisericesci, de o parte,
eară de altă parte, pentrucă grelele împrejurări, critica si-
tuațiune, în care fără vina noastră ne vedem aruncați, pretind
o precumpănire serioasă, matură și temeinică a lucrurilor.

Scim noi, Domnilor deputați, că fără dureri și nă-
cazuri, fără lupte grele nu putem trăi în lumea acea-
sta, și că chiar viața noastră întreagă e o luptă
continuuă. Scim mai încolo, că omul trebuie să lupte, ca
să învingă greutățile și pedecile, care îi stau în cale întru
asigurarea existenței sale, stării sale spirituale și mate-
riale, și viitorului său între marginile posibilității. Dar,
cu toate acestea, când el vede, că greutățile și năca-
zurile îl copleșesc din toate părțile; când el luptă tot
lupte grele numai singur, fără nici un ajutoriu din vre-o
parte, avisat numai la puterile sale proprii: atunci tre-
buie să-l doară. Și apoi când mai vede, că chiar aceia,
cari ar fi chemați să-l ajute și să-l sprijinească în nă-
suințele sale drepte și leale, mai vârtos îl împedecă și
îl zădărnicesc: atunci trebuie să-l doară și mai mult.
Dar el tot nu desperează; ci punându-și încrederea în
Domnul puterilor, luptă mai departe.

Astfel, Domnilor, a luptat biserica noastră ortodoxă română ca și nația, la care aparține dela începutul existenței sale pe acest pământ; astfel a petrecut ea în lungul și de veacuri mai tot zile negre, zile de suferință, eară zilele de bucurie, dacă s'au ivit din când în când, au fost de tot rari, rari ca corbii cei albi și iute trecătoare, ca o clipită. Și ea tot n'a perit; ea stă și astăzi cu capul ridicat, gata de a înfrunta ori ce vijelie s'ar mai descărca asupra ei, cu nădejdea în Dumnezeuul părinților noștri, și în puterea și vitalitatea sa proprie!

Tot astfel luptă ea și astăzi, și trebuie să lupte din toate puterile, căci cei reuvoitori nu ne dau pace.

Ve aduceți aminte, Domnilor deputați, că încă la sinoadele noastre diecesane din anii 1892 și 1893 se făcuse amintire despre unele proiecte de legi ale regimului foarte vătămătoare pentru autonomia noastră bisericească, ba chiar și pentru credința, datinile și obiceiurile noastre strămoșesci, că în privința aceasta s'au făcut propuneri, s'au ținut debateri formale și s'au adus concluse în regulă, prin cari concluse se invitase arhierul, ca în conțelegere cu ceilalți preasfințiți arhieriei ai noștri, să apere la locurile competente drepturile bisericii noastre. Noi arhieriei, conștii de chiemarea noastră arhierescă, am și stărunit cu totadinsul a ne împlini aceasta misiune scumpă, prin o reprezentațiune comună la dietă cât și prin vorbiri noastre singurate în casa magnaților. Dar durere! toate năsuințele noastre în direcțiunea aceasta au ramas zădarnice, toate argumentele noastre temeinice neconsiderate, toate temerile noastre împlinite; căci aproape toate proiectele acelea, așa numite de reformă politică-bisericească, cu deosebire cele pentru căsătoria civilă, dreptul matrimonial civil și matriculele civile, cari mai mult ne apasă pre noi, deja au devenit legi sancționate așteptându-se punerea lor în lucrare.

Nu se poate nega, că legile acestea conțin germelele destrăbălării și al înstrăinării poporului dela credințele sale, dela biserica sa, și dela datinile și obiceiurile sale strămoșesci, cu un cuvânt, dela tot ce are el mai sânt și mai venerabil pe acest pământ, și că urmările aceloră pot fi cele mai funeste pentru noi, dacă nu vom fi la locul nostru, nu ne vom cunoaște poziția noastră, și nu ne vom afirma de aceia, ce suntem și trebuie să fim. Și noi ne vom putea afirma astfel numai atunci, dacă vom sci feri poporul de urmările stricăcioase amintite; dacă îl vom susține în iubirea și alipirea lui probată către biserica, datinile și obiceiurile sale strămoșesci; dacă îl vom sci feri de spiritul modern al corupțiunii, care cu durere vedem, că tot mai tare se lățește în lumea zisă civilisată, în locul spiritului luminii și al adevărului, care ar trebui să fie devisa veacului al 19-lea!

Și eu cred, că îl vom și feri, răzimându-me pe simțul cel bun, religios și moral recunoscut al poporului nostru, precum și pe interesul cel viu și bunăvoința factorilor noștri principali inteligenți.

Ce privește cursul regulat și momentele mai însemnate ale administrațiunii noastre diecesane, veți avea oca-

siune Domnilor Deputați, să ve convingeți din rapoartele speciale ale Consistoriului nostru diecesan.

Pre lângă care implorând binecuvântarea de Sus asupra lucrărilor noastre sinodale, declar sesiunea a doua a periodului nostru sinodal al 9-lea de deschisă.

Deschiderea sinodului

După ce s'a celebrat sânta liturgie și s'a făcut părâstas pentru în Domnul adormiții Arhiepiscopul și Metropolitul Andreiu, Episcopul Ioan, mecenatul Emanuil Gojdu, binefăcătorii Dimitrie Hațegan, Dimitrie Peța, Dimitrie Miculescu, Costa Tismănariu și Elena Peța, — deputații sinodali s'au adunat în sala comunității de avere și prin o deputațiune au invitat pre Prea Sântitul Domn Episcop diecesan Nicolae Popea pentru ea se binevoiască a deschide și conduce ședințele sinodului.

În urma invitării amintite P. S. Sa a sosit în sala șeințelor și prin cuvântarea publicată în fruntea foi declară sinodul de deschis.

Între obiectele mai însemnate ale ședinței prime a fost împărțășirea făcută din partea presidiului despre încetarea din viață a Î. P. S. Arhiepiscop și Metropolit al Bucovinei Dr. Silvestru Morariu-Andrieviciu. Sinodul, prin sculare și cu cuvintele „în veci pomenirea lui“ dă espreșiune condolenței sale.

Prea Ven. Consistoriu arhiepiscopesc din Cernăuți s'a trimis următoarea adresă de condolență:

Prea Venerat Consistoriu Arhiepiscopesc!

Vestea întristătoare și dureroasă despre mutarea la cele vecinice a Înalt Prea Sântitului Domn Arhiepiscop și Metropolit Silvestru Morariu-Andrieviciu, a provocat pretutindenea la poporul dreptcredincios român o jale profundă. Bunele simțeminte către biserica și poporul dreptcredincios român erau tuturoră cunoscute; eară faptele sale mărețe de mare bărbat al neamului și de mare Arhipăstoriu al bisericii noastre i-au câștigat merite neperitoare și i-au făcut numele nemuritoriu în istoria luptelor și suferințelor bisericii noastre, încât posteritatea cu pietate va rosti pururea numele lui și va păstra cu scumpătate în veci amintirea lui.

Dreptaceea sinodul eparhial al diecesei Caransebeșului, întrunit în sesiune ordinară, luând cu adâncă întristare cunoscintă despre pierderea Marelui bărbat al neamului și Marelui arhipăstoriu al bisericii noastre dreptmăritoare, în unanimitate a dat espreșiune protocolară condurerei și profundei jale, ce o simțesce deopotrivă cu arhidieceasa veduivă a Bucovinei. Ceeace venim a aduce la cunoscintă cu frățească dragoste Prea Venerabilului Consistoriu arhiepiscopesc, implorând ajutoriul a tot prea înduratului Dzeu spre a mângăia inimile coreligionarilor și confratilor noștri din Bucovina.

† Silvestru Morariu-Andrieviciu

arhiepiscopul și metropolitul

Bucovinei și Dalmației

1818—1895.

Din Cernăuți primim trista faimă, că prea merituosul Arhiepiscopul, Mitropolitul Silvestru Morariu a adormit în Domnul în Lunea Pascilor, dimineața; înmormântarea a fost Joi. Ne alăturăm și noi greului doliu, în care a intrat dreptcredincioșii Bucovinei

Preasântitul Dr. Silvestru Morariu-Andrieviciu, este fiu de preot și s'a născut în comuna Mitocul-Dragomirnei în 14 Noemvrie 1818, căpătând la botez numele Samuil.

Tinerul Samuil a sfârșit școala normală în Suceava ear gimnasiul și teologia în Cernăuți. După ce a gătat teologia a fost preoțit în 29 Iunie 1843 și rënduit în satul Ceahor de lângă Cernăuți mai întâiu administrator parohial, ear cu un an mai târziu paroh. Acolo părintele Samuil a lucrat timp de 20 de ani neadormit pentru folosul parohienilor sei și, fiind protopresbiter al ținutului Cernăuț, a grijit și de școale. Acest luminat bărbat scia prea bine, că numai școala poate da omului norocire adevărată.

Dela anul 1862 răposatul fu chemat să luere în consistoriu, în anul 1865 fu înaintat de Împăratul la treapta de consilier consistorial, în 1874 se călugări cu numele Silvestru și fu numit arhimandrit, în 1877 fu numit de Măiestatea Sa arhimandrit de scaun și în 1880 arhiepiscop și metropolit al Bucovinei și Dalmației.

Românii n'au avut și nu au alt preot și arhieru în Bucovina, care să fi lucrat atât de mult cu condeuil și cu fapta pentru binele obșteșc, cum a lucrat Eminența Sa metropolitul Silvestru.

Dovada sunt nenumăratele serieri, ce au rămas după El, precum și următoarea caracteristică, ce i-se face în „Părți din Istoria Românilor bucovineni“, de unde s'au luat aceste date:

„Eminenței Sale au să-i mulțumească preotesele văduve și copiii lor, că căpătă pensii din fondul religionar; au să-i mulțamească dascălii bisericesci, că li-s'au mărit lefile, au să-i mulțamească cooperatorii, că capătă după 5 ani de slujbă câte un adaus de 100 fl., au să-i mulțamească multime de școlari sërmani, că au fost sprijiniți cu statul și cu fapta de au ajuns a fi astăzi bărbați cu stări frumoase. Eminenței Sale au să-i mulțamească mulți nevoieși, că au pânea de toate zilele.

„Înzestrat cu o minte așa de aleasă și cu o inimă așa de bună, Eminența Sa a avut parte de cinste în toată viața. Așa a fost ales în mai multe rënduri deputat în dieta împărătească din Viena și în Dieta țerii din Cernăuți, a fost ales membru în comitetul țerii, vicepresident la „Societatea română“ din Cernăuți, dela 1880

membru de onoare al acestei societăți, și în sfârșit Măiestatea Sa i-a dat Înaltpreasânției Sale titlul de onoare „Doctor al santei teologii,“ care titlu să dă numai preoților celor mai iscușiți în învățăturile credinței lui Cristos.“

Fie-i memoria eternă!

O dare de seamă

În urma adresei Venerabilului Consistoriu diecesan din Caransebeș cu datul 26 Ian. a. c. nr. 3577 Ș. 1894 primind însărcinarea de a raporta asupra proiectului de „Regulament pentru organizarea învățământului în Metropolie“, și anume asupra obiectului de învățământ „Limba maternă“, subsemnatul fmi iau voie a raporta următoarele:

Proiectul de Regulament numit mai sus cuprinde în șasesprezece capitole dispozițiuni privitoare la întregul învățământ din Metropolia noastră.

Capitolul al 13., intitulat „Obiectele de învățământ,“ formează aproape jumătate din textul întregului proiect.

Acest capitol, credem că este partea cea mai momentuoasă a proiectului și, în împrejurările de astăzi, totodată și partea cea mai grea de stabilit. Socotim prin urmare, că ar fi cu mult mai potrivit, dacă „Obiectele de învățământ“ s'ar separa cu totul de celelalte dispozițiuni din amintitul proiect. Regulamentul ar avea să se mărginească la celelalte afaceri școlare, adică la: felul școalelor populare, autoritățile școlare, edificiile și susținerea școalelor, datorințele și drepturile corpului didactic, reuniunile sale, examenele ș. a., și numai în general ar fi arătate obiectele de învățământ, cel mult cu o indicare a materialului de parcurs. S'ar elabora însă un special *Plan de învățământ*, care ar avea să spună apoi mai ales cum au să fie propuse în școala poporală obiectele de învățământ.

Nu vom pierde multă vorbă pentru a întemeia părerea noastră cu raport la separarea „Obiectelor de învățământ“ de celelalte părți diu proiect.

Literatura noastră metodică este, cum se știe, destul de sërăcută.

Înainte de a reglementa studiile școalei populare într'un plan de învățământ, ar fi neapărat trebuincios să avem metodice speciale pentru toate obiectele de învățământ, și adică astfel de metodice, care să conțină după partea teoretică și o parte practică, cu modele de prelegeri, lucrate în amănunte.

În considerare, că n'avem până acum asemenea lucrări, decât foarte puține, ce face „proiectul“ de Regulament? Este necesitat să facă un fel de metodică în paragrafi, și să spună generalități, care de obicei sunt nefolositoare, fiindcă pentru cei sciutori sunt prea multe, ear pentru cei nesciutori sunt cu mult prea puține.

Lucrul s'ar schimba poate cu totul, dacă Venerabilele noastre Consistoare ș-ar însărcina pe oamenii de școală cu elaborarea sus numitelor metodice; după aprobarea căroră Planul de învățământ ar putea mai ușor să cuprindă și generalități, pentru că atunci ar esista lucră-

rile speciale, la care se pot face provocări eventuale. E înveredat credem, că pe această cale școalele noastre ar fi ajutate din multe puncte de vedere: de profitat ar profita atât învățătoșimea, cât și bărbaiii încredințați cu inspecționarea școalelor; ear un Regulament sau Plan de învățământ, croit pe aceste baze, ar fi mai ușor de făcut, mai scurt, în urmările sale ar fi în adevăr binefăcătoriu.

Atât în general.

În special, asupra obiectului „*Limba maternă*“ ne restrângem la puține observări. Proiectul de Regulament are în vedere progresele realizate de pedagogie, când cere, ca acest important obiect să fie centrul întregului învățământ popular. — Eată unele rezerve:

I. Scopul învățării limbii materne stă, după Regulament p. 30, în: a pune pe elevi în pozițiunea să-și poată împărtăși allora clar și precis cugetările sale, prin graiu viu și în scris, să înțeleagă ușor împărtășirile altora făcute cu vorba sau cu scrierea și să dobândească dexteritatea necesară în cetirea la înțeles și cu accentuare exactă a materiilor tipărite sau scrise.“ Va să zică scopul ar fi de trei feluri: 1. Elevii să scie împărtăși altora cu graiul ori în scris gândirile proprii; 2. Elevii să înțeleagă ușor și gândirile altora făcute cu graiul ori în scris, și 3. Elevii să citească la înțeles materiile tipărite sau scrise. — Fără prea multă încordare de minte se poate observa, că în realitate aici n'avem d'a face cu trei scopuri, ci cu unul mai puțin; căci scopul de sub punctul 3. să cuprindă bine deja în punctul al 2. Cu alte vorbe adecă: dacă elevii singuri au înțeles ușor gândirile altora făcute în scris, urmează dela sine, că iei le-au și știut ceti la înțeles. Astfel scopul de sub 3. nu se poate pune în coordinare cu punctul 1. și 2. Greșala Regulamentului se naște d'acolo, cred, că nicăiri în acest proiect nu se face deosebirea întră scopul material și scopul formal al obiectelor de învățământ.

II. Tot așa de puțin precizate sunt deprinderile pregătitoare pentru scris și cetit (p. 31), ba în unele puncte sunt greșite. Câteva greșeli:

„La început face însuși învățătoriu la tabla de părete liniile . . .“

La început învățătoriu nu face liniile, ci face punctul, care ca și liniile, ce vor urma după punct, se va tracta la început nu pe tabla de părete, ci în mod intuitiv, pornind dela un obiect de școală și trecând la însemnarea lui pe tablă.

„Literile scrise și tipărite le va combina apoi în diferite feluri,“ (tot acolo).

Nu-i tocmai așa. Literale se vor combina nu în diferite feluri, ci numai în astfel de mod, că ele să formeze cuvinte cu înțeles.

Lipsă de precizie: „După aceste trece la scrierea literilor“, — fără a se spune cam când să se înceapă scrierea literelor, sau aproximativ când să se termine deprinderile pregătitoare pentru scris: după o săptămână, după două ori după noauă?

„După ce în vreo câteva oare prin exercițiile intuitive . . .“ cam câte oare?

„Literile scrise li le va arăta apoi în formă tipărită“.

Earăș întrebăm, când anume are să fie arătată elevilor litera tipărită? Unii pedagogi arată fiecare literă scrisă deodată și alătura literii tipărite; alții însă arată literile tipărite numai după ce elevii cunosc toate literile scrise. Datoria Regulamentului ar fi una din două: ori să se pronunțe pentru una din cele două procederi, ori să declare că lasă libertate învățătorilor d'a alege iei înșiși calea, ce li se va părea mai potrivită. Prin expresiuni ca „la început“, sau „după aceste“, sau „în vreo câteva oare“, sau „apoi“ și earăș „apoi“, evident că nu se va reglementa învățământul.

Acest capitol, intitulat „Scrierea și cetirea“ (pag. 31), care, precum am dovedit, nu precisează nici măcar aproximativ procederea, se termină cu vorbele cuprinzătoare: „Calea, ce se va urma mai departe, o indică abecedarele respective“ (?).

III. Trecem la cartea de cetire, și suntem de părere, că Regulamentul ar trebui neapărat să dea indicațiuni cu privire la cuprinsul cărții de cetire în fiecare an de școală. Regulamentul nu ne spune altceva decât: „pie-e cu cuprins variat“, ori ici colo „istorioare morale și poesi.“ Atâta e aproape tot materialul cărții de cetire începând din anul al 3-lea al școlii elementare.

Regulamentul vorbește mai de multe ori de cetirea logică; nu cunoaște însă cetirea mecanică. Ear în anul al 3-lea de școală (pag. 33] pretinde următoarele: „Cetirea se va continua cu deosebită insistare asupra cetirii logice și accentuării corecte.“ Accentuarea corectă a vorbelor o pretindem și mai înainte de anul al treilea, — decumva Regulamentul nu înțelege sub „accentuare corectă“ cetirea estetică sau eufonică. Lucrul ar fi mai simplu și mai lămurit, dacă Regulamentul ar păstra împărțirea obișnuită, adecă: cetire mecanică, logică și estetică, și sar ferii de atâta risipă a vorbelor, cum este bună oară: accentuare firească și exactă și corectă, ori „accentuare firească și cu observarea strictă a interpunctiunii după metoda urmat până aci“.

IV. În ceea ce privește tractarea gramaticii și a deprinderilor de stil, Regulamentul este destul de amănunțit, arătând an de an întreg materialul, ce este a se propune, împreună cu metoda lui; în deosebi se stăruiește mult, prea mult chiar asupra materialului gramatical. Aici credem, că materialul ar putea fi binișor redus.

V. Dacă e, ca să ne dăm părerea și asupra limbii în care este scris, apoi, în adevăr regretăm, că acest proiect de Regulament este îmbrăcat într'o limbă deplorabilă cu desăvârșire.

Exemple câte vreți:

„Exerciții spre deprinderea în cugetare și vorbire,“ (p. 28). Eventual nu s'ar putea oare mai bine întors: deprinderi spre exercițiu în cugetare și vorbire . . .

„celelalte obiecte de învățământ se vor manua și tracta în mod practic, explicativ,“ (p. 30).

„Cetirea fluidă“ (tot p. 30); de ce e fluidă?

„Fîind totdeauna îndrumați a-și rostii cele văzute în cuvinte și ziceri corecte.“ (p. 31).

„Decopiarea liberă a unor capete din cartea de cetire cu respect la caligrafie.“ (p. 35). A decopiea liber capete cu respect! E barbarie ne mai pomenită.

„Toate exercițiile (și deprinderile?) aceste gramaticale se vor face pe baza cărții de citire, *ilustrându-se mai întâiu prin numeroase exemple, ceea ce voim a arăta.*“ (p. 35).

„Învățarea de rost de poezii de cuprins patriotic și de piese mai mărișoare... declamate și perorate în mod natural și exact“ (pag. 35.) Ce e deosebirea între una și alta?

„Formare de cuvinte nouă din rădăcini prin terminațiuni schimbate și prin derivare“ (pag. 34). Aceeaș întrebare.

„Esemți dela îndătorirea de a cerceta școala poporală sunt...“ (p. 9). Românește se zice: Scutiți de a cerceta...

„Copiii de ambe sexe“ (p. 2).

„Băteii și bătele sunt de a să instrui“ (p. 2).

„Esemți (earăș) de dobândirea unui absolutiviu,“ (p. 10).

De Aritmetică să ține „Computul“ și Geometria (!) (pag. 28).

„Rugățiuni“ (în multe locuri la p. 29).

Despre anul VI (pag. 43): „În școlile elementare cele despre sunet și lumină se vor tracta mai bine în acest an, rămânând pentru anul al 5-lea numai cele ce le premerg.“ Și tot așa înfinit.

Din toate cele precedente ar urma cu drept cuvânt, ca obiectul de învățământ „Limba maternă“ din proiectul de Regulament pentru organizarea învățământului în Mitropolie să fie în mare parte, din nou prelucrat, atât ca formă cât și ca fond.

E. Hodoș

Observări la „un răspuns“

(Continuare)

D-l Dr. G. Popoviciu, în studiul său asupra unirei bisericești române,*) aduce argumente puternice, prin cari dovedește, că sub Teofil nu s'a putut ținea nici un sinod, în care să se fie decis unirea Românilor. Eată la ce concludiune a ajuns D-l Dr. Popoviciu: „Deci ca să nu admitem contraziceri în fapte și neadevăruri în istorie, trebuie să dăm isvoarelor iesuitice puțin crezământ, mai ales, dacă vedem, că ele pe aceeaș pagină își contrazic în întrebări esențiale. După nexul evenimentelor conchidem deci la probabilitatea, că încercările de uniune s'au petrecut mai mult în secret, pe cale privată, și cum-că cu stăruințele preotului P. Bărânyî — atras fiind și o parte din clerul român — s'au îndreptat la tron și la Colonicu petițiunii, cu nume că Teofil cu aderenții săi din cler ar avea plecare la uniune.“

Să vedem acum în ce mod ne înfățișează autorul unirea încheată sub Atanasie. La pag. 38,

*) Publicat în „Candelă“ 1885, Nr. 5, 7, 8, 9, 10, 11. Vezi Nr. 7.

II, aflăm următoarele: „Cel dintâiu sinod l'a ținut Atanasie în 7 Iunie 1698, unde s'au pregătit lucrările pentru unire; apoi a ținut în Octomvrie acelaș an în locul reședinței metropolitane un sinod numit general, unde prin aclamațiune s'au declarat cei de față pentru primirea unirei. La acest sinod au participat un număr însemnat din protopopi, preoți și laici, câte 3 din fie-care comună“¹⁾

La pag. 39, II: „O valoare mai mare pentru unire se dă sinodului din 4 și 5 Septemvrie 1700 conchemat de mitropolitul Atanasie în Alba-Iulia, la care a luat parte un număr mai însemnat de protopopi, preoți și chiar și reprezentanți din popor. Aici sub protestele unei părți însemnate a clerului și poporului (din comitatul Hunedoarei și din toată latura munților dela mează-zi până la Brașov) se decretează printr'un act formal unirea religioasă cu biserica romano-catolică sub aceleași condițiuni precum se făcuse sub mitropolitul Teofil în anul 1697.“ Din cele reproduse rees următoarele adevăruri istorice: 1. Unirea bisericești române s'a primit prin aclamațiune în sinodul din Octomvrie 1698. 2. În sinodul din 4, 5 Septemvrie 1700 s'a decretat unirea printr'un act formal sub condițiunile, pe cari — după părerea D-lui autor — le primise și Teofil, adică cele 4 puncte dogmatice.

Voiu încerca acum să-i dovedesc D-lui critic, că espunerea aceasta nu este corectă. La sinodul din Octomvrie 1698 nu s'a putut primi unirea prin aclamațiune, căci atunci s'a compus manifestul de unire, descoperit de D-l N. Densușianu la anul 1879 și publicat până acum de mai multe ori.)*

Cum se face, că autorul nu amintesc nimic despre acest manifest, care e atât de important pentru noi? Cum se poate, că D-Ta, D-le critic, taci când se zice, că sinodul din 1698 a primit unirea prin aclamațiune? Sau crezi D-Ta că și aici cer prea mult dela un manual de istorie bisericească pentru clasele gimnasiale, dacă pretind să facă amintire de un document, care a adus atâta lumină în cestiunea unirei? Apoi cum poți D-Ta să taci, când se afirmă, că unirea s'a încheiat abia la anul 1700 printr'un act formal și încă cu primirea punctelor dogmatice? Care este acel act formal? Ca să nu-mi poți imputa, că scriu din răutate, las să vorbească cu privire la sinodul**) dela 1700 și la punctele dogmatice eruditul istoric N. Densușian.

D-Sa zice: „Cetind acum și recetind acest manifest de unire din 7 Oct. 1698 vedem constatându-se prin el următoarele adevăruri istorice:

¹⁾ Autorul ne mai spune, că la sinodul din 1698 au venit preoții de frica pedepsei de 60 fl. și mulți ziceau: „Acum taie seceră orzul, după orz va tăia grâul.“ Și aici este „esprimare necorectă,“ pentru că aceste într'adevăr ni-le spune Betlen — vezi „Cronica Românilor“ III. pag. 312—313 dar nu cu privire la sinodul din 1698, ci la sinodul din 1701, conchemat de Atanasie după ce s'a reîntors dela Viena. Despre o pedepsă de 64 fl. ne amintesc și Petru Bod.

*) Independența bisericească a mitropoliei române de Alba-Iulia de N. Densușianu. Brașov pag. 19.

**) Densușianu op. cit. pag. 22.

Manifestul original de unire nu amintesc absolut nimic, că biserica română de Alba-Iulia ar fi primit patru puncte dogmatice, despre cari mai târziu catolicii făcură atâta vorbă, că le-ar fi primit Românii. În special, nu aflăm în acest manifest de unire nimic, că mitropolia română de Alba-Iulia ar fi recunoscut pe Pontificalele române de cap al întregii biserici creștine; nimic despre pâinea azimă; nimic despre purgatoriu; nimic în fine despre dogma neînțeleasă nici chiar teologilor, că spiritul sf. purcede dela Tatăl și dela fiul. Precum vezi, Dle critic, Dl Densușianu, care singur e unit, susține că bis. ort. nu a primit nici un punct dogmatic, ear Dl Dr. Pușcariu afirmă, că la sinodul din 1700 s'ar fi decretat unirea tot sub aceleași condițiuni, ca și sub Teofil la 1697.

Subscrii D-Ta afirmările aceste?

Să vedem acum ce zice Dl Densușianu despre sinodul din 1700. Eată ce aflăm în privința aceasta la pag. 30*):

„Un alt manifest de unire din partea *săboarelor mari* ale Bisericii Mitropoliei române de Alba-Iulia nu s'a dat nici în a. 1699, nici în 1700, nici în 1701 etc.

Toate manifestele de unire, ce apar în diferitele scrieri ale Iesuiților cu alte date posterioare anului 1698, și cu deosebire manifestul din a. 1700, sunt numai simple falsificate condamnabile, ale căror originale n'au existat niciodată.

În special, în ce privește manifestul din 1700 sinonim întru toate cu falsificatul latin din 1698.

Episcopul Atanasie, împins de Iesuiți, convoacă în luna lui Septemvrie 1700 un nou săbor mare la Alba-Iulia, săbor convocat anume pentru scopul, ca să primească credința catolică și în special cele 4 puncte.

În acest sinod se făcu ce e drept vorbă despre cele 4 puncte, pe cari le cerea arhiepiscopul din Strigon, se și pregăti un manifest, după cum îl doriau Iesuiții, anume că Biserica de Alba-Iulia primesce, mărturisește și crede toate, câte le primesce, mărturisește și crede Biserica romano-catolică și în special cele 4 puncte, însă manifestul acesta capțios, este lucru foarte evident, că rămase numai o hârtie simplă nesubsemnată de nime în Arhiva mitropoliei de Alba-Iulia. Nu fu subsemnat manifestul acesta nici de episcopul Athanasie, nici de protopopi și nici de preoți.

Tot aceste le susține și Dr. Crișan**) și alți istorici români.

Trătând autorul în modul arătat unirea bisericii române cu Roma, nu eram eu în drept să afirm, că autorul tratează unirea ca și ori care papistaș? Oare crezi D-Ta, că la Nilles nu vom afla tot aceste afirmări cu privire la unire? Și D-Ta, care ai scris „critică“ de ce nu ai arătat aici eroarea

sau — sau cum zici D-Ta — „esprimarea necorectă.“ Apoi aceasta înseamnă a fi critic conștientos?! Nu înțeleg de ce te-a iritat atât de mult notița din observările mele, în care ziceam, că D-Ta nu cunosti cestiunea unirei? Oare nu eram eu în drept să afirm așa ceva, văzând, că D-Ta scrii o critică și lauzi partea cu unirea?

Încă câteva observări la partea psihologică! D-l critic închee cercetările psihologice cu următoarele: „o critică isvorită din o rea voință, acum dovedită, trebuie să fie nedreaptă. Tertium non datur.“ Din cele espuse s'a putut vedea până unde ajung cunoștințele psihologice ale Dlui critic — și nu ar fi meritat să mă ocup cu ele, dacă nu ar fi accentuat atât de mult *răutatea* ce m'a condus la scriere. Oare ce motiv m'ar fi îndemnat pe mine să scriu din răutate contra Dlui Dr. Pușcariu?

Când am cetit în Tel. român vestea despre edarea istoriei bisericesci nu sciam alta despre D-l Dr. Pușcariu decât, că este arhimandrit și a edat „Documente pentru limbă și istorie,“ cu cari a făcut istoriei noastre bisericesci și naționale servicii mari; eram încântat de acele documente, cari ne fac posibilă cunoașterea istoriei bisericesci de pe timpul episcopilor Novacoviciu, Nichiticiu, Adamoviciu, Moga și aceasta mă făcea să cred celor zise de Tel. român cu privire la manualul de istoria bisericească. Cetind manualul am văzut, că m'am înșelat în acceptările mele și am scris o notiță bibliografică, ca să arăt, ce ar fi de îndreptat la o ediție nouă. D-l critic nu avea să constate motivul psihic, ci trebuia să arete, că erorile scoase de mine la iveală, nu se află în carte, ori că am înțeles eu rău, și dacă i-ar fi succes, atunci ar fi putut striga liniștit: „critică nedreaptă. Tertium non datur.“ D-Ta, Dle critic, ai scris o fraseologie, pe care ai botezat-o „critică“, în care nu vorbeai decât despre „întreg“ și „metod“ fără să aduci dovezi și ne-ai arătat câteva frase din manual, fără să arăți că sunt și erori — și încă foarte însemnate — și eu nu am căutat momentul psihic, care te-a îndemnat să lauzi manualul, ci am presupus că nu le-ai știut.

Trec la partea pedagogică.

I. Cuprinsul.

În Nr.ii 10 și 11 ai foaiei diecesane am arătat pe larg cât de bine stăm în cartea Dlui Pușcariu cu legătura logică și metoda educativă și D-l critic în loc să răspundă la întrebările mele, îmi pune D-Sa 2 întrebări interesante. Eată aceste întrebări: „Vorbit-ai D-Ta în general unde-va despre cuprinsul întreg al cărții? Ai tratat D-Ta mai pe larg metoda manualului?“ Voiu să fac o compărare între darea mea de samă din 1894, pe care am numit-o „notiță bibliografică“ și între „critica“ Dlui Saftu și să-i arăt, că mai mult este în notița mea decât în „critica“ D-Sale.

*) Densușian op. cit. pag. 30.

**) Dr. Crișan op. cit. pag. 27.

Eu am vorbit despre împărțirea cărții în perioade, despre legătura logică în întreaga carte și apoi am arătat erorile. D-l Dr. Saftu strigă în gura mare: „întregul și mai pre sus de toate metodul.“ Despre întreg a zis atâta, că e bun. Nici nu se putea altfel! Apoi îi trebuiau exemple de legătură logică și fiindcă în carte — când vorbesc de cartea Dlui Dr. Pușcariu nu înțeleg nici odată partea II, care afară de locul cu unirea, e foarte bună — nu se prea aflau de aceste, s'a legat de perioade și afirmă, că autorul de dragul legăturii logice nu s'a ținut de perioade.

De ce nu ai răspuns, Dle critic, la întrebările mele din „observări“ F. D. Nr. 10 și 11 unde îți arătam mai multe exemple interesante de legătură logică? Mă mir, că nu ni-ai spus, că tot de dragul legăturii logice a tratat autorul întâiu cruciatele (1096—1270) apoi certele ivite sub Ignatie și Fotie și desbinarea dela 1054.

În fine, ca să arăte metoda educativă, ne aduce D-l critic ca exemple nisce frase. Oare așa înțelegi D-Ta metoda educativă? După pedagogia D-Tale e de ajuns să spuni elevilor nisce frase și poți striga: am educat!

D-l critic afirmă, că eu pretind prea mult dela un manual de școală. Când vorbesc de manualul Dlui Dr. Pușcariu am în vedere, că este scris pentru elevi de clasa VI, VII, gimn. și școalele comerciale, dar' nu pentru școalele populare.

Să vedem ce zice D-l critic:

„D-Ta ceri dela autor: 1. Să fi amintit pe toți bărbații apostolesci.“ Aceasta o pretind dela un manual de școală pentru gimnasii.

2. Nu am zis nici unde, că autorul să fie desvoltat eresiile per longum et latum, ci am pretins să le espună *corect*. Oare ce zici la espunerea aceasta: „... *Ariu, care denega Dumnezeuirea lui Cristos*“ și „*Nestoriu, care recunoscea în Cristos numai firea omenească*“ pag. 35. Așadară Nestoriu a învățat ca și Ariu.

3. Este foarte natural, că dacă un elev învață, că au esistat sinoade ecumenice, apoi trebuie să știe pentru ce s'au ținut ele. Lucrul acesta nu-l află în manual.

4. Mi faci imputare, că pretind prea mult, când cer, că autorul să se fie ocupat cu viețile mai multor s. părinți. Nu te înțeleg Dle critic! D-Ta să fi contra biografiilor într'o carte de istorie. În Nr. 19 al Tel. român ai scris următoarele: „*Eu nici nu-mi pot închipui istorie bună fără biografii și schițe caracteristice.*“ Nu sunt aceste cuvintele D-Tale? Apoi de ce zici că eu pretind prea mult? Era lucru foarte natural să te faci, că nu ști ce ai zis, fiindcă în cartea Dlui Pușcariu nu se află cea-ce pretindeai D-Ta și „rațiunea“ cere ca manualul Dlui Pușcariu să fie bun.

Să vedem acum contrazicerile.

1. Eu, când am vorbit de Arianism, am voit să arăt că autorul a greșit sau — dacă vrei — s'a exprimat necorect, căci eată ce aflăm la pag. 19: „*Arie, care învăța de Cristos, că nu este de o ființă cu Tatăl, adevărat, ci numai asemenea cu Dzeu.*“

2. La cuvintele autorului: „cu începutul per. II. — anul 325 — biserica scapă de sub persecuțiuni“ am observat următoarele: „La anul 325 a fost primul sinod ecumenic; așadară primul sinod ecumenic a făcut ca biserica să scape de sub persecuțiuni?“ Să înțelege, că D-Tale nu-ți era permis să aprobi ceea-ce am zis și de aceea mă întrebi: „Apoi să cuprindă în cuvintele autorului ideea, care o spui D-Ta, că primul sinod ecumenic a fost cauza că creștinii, au scăpat de persecuțiuni?“ Te faci naiv Dle Saftu! Dacă zice cineva: „la anul 325 a scăpat biserica de sub persecuțiuni“, și cetitoriul va ști, că la anul 325 a fost primul sinod ecumenic — căci nu știu să se fie întâmplat altceva — apoi sigur își va forma „*judcata istorică,*“ că sinodul ecumenic a scăpat biserica de sub persecuțiuni. Nu ști D-Ta, că biserica a scăpat de persecuțiuni imediat după suirea lui Constantin cel mare pe tron, ear la anul 323 a fost declarată de biserica de stat în întreg imperiul roman? Apoi cum vine autorul să zică, că cu începutul per. II — începând dela anul 325 — a scăpat biserica de persecuțiuni.

3. La Augustin și Pelagiu nu ai vrut să mă înțelegi, Dle critic, fiindcă ai văzut, că o luptă percută cu greu se mai poate susține. Eu nu am considerat de „*crimă,*“ că — după autor — Pelagiu e odată călugăr din Roma, altădată din Africa ci aceea, că la pag. 19 *combate Pelagiu învățătura lui Augustin*, ear la pag. 40 *combate Augustin învățătura lui Pelagiu*. La întrebarea aceasta trebuia să răspunzi Dle critic!

Nu înțeleg de ce te mai provoci la Gieseler, căci eu nu am zis, că Pelagiu nu ar fi fost în Roma și Africa, ci am zis, că el nu a fost nici *din Roma* nici *din Africa*, ci *din Britania*. Și „*esprimarea necorectă*“ face mult, căci elevul va învăța odată într'un fel, altădată într'alt fel. Cred, că dacă s'ar fi tratat în manual și la alt loc despre Pelagiu, ni-am fi pomenit, că e călugăr din Palestina.

P. Ionescu

(Va urma)

Din incidentul tinerii Sinodului eparhial numărul present a „F. D.“ a apărut abia azi, Luni.

Varietăți

Săntele Pasci s'au sêrbat în Caransebeș cu pompa înfățișată. Prea Sântia Sa Domnul Episcop diecesan, *Nicolae Popea*, a celebrat Joi la priveghiere, Vineri la punerea în mormânt și apoi la prohod, eară Duminecă la sânta Înviere și la sânta liturgie. La toate aceste serviții dzeesci P. S. Sa a fost asistat de părintele arhimandrit Filaret Musta, și de toți preoții din loc. Fiind timpul plăcut, în anul acesta s'a putut ieși Duminecă dimineața la sânta cruce din piațul mare.

Multămită publică. Zece tineri români din loc (în vîrstă dela 26—32 ani) vîzînd lipsa unui steag (prapore), ce sê simția demult în biserica noastră, și dorind a face unul cum sê cade, în ziua de 21 Maiu 1894 s'au întrunit în sala școalei române și au hotărît cumpărarea lui cu prețul de 50 fl. Acest steag s'a sântit în Dumineca Floriilor de cătră preotul local, Mult On. Domn G. Ivanescu cu pompa cuvenită, cu care ocaziune D-Sa a ținut și o cuvîntare foarte potrivită. Acest steag făcut din pânză fină de Damasc de culoare galbenă, — avînd pe o față icoana „Împăratului Constantin și a maicei sale Elena“, ear pre cealaltă față Botezul Mântuitorului nostru Isus Cristos, spre lauda picturului diecesan și a donătorilor lui, — servește de o adevărată înfrumșetare a bisericii noastre; drept aceea subscrisul, în numele comitetului parohial și a întregului popor, vin și pre aceasta cale a aduce donătorilor cele mai ferbinte mulțumiri, rugînd pre bunul Dumnezeu, ca sê le lungiască firul vieții la mulți ani, ear esemplul dat de dînsii sê afle, cât mai mulți imitatori. Marga la 29 Martie 1895. — *Constantin Dăneș* notariul com. paroh.

Licitațiune minuendă

Pre basa încuviințării Venerabilului Consistoriu diecesan ddo 17 Martie a. c. Nr. 661 B. sê escrise licitațiune minuendă pentru renovarea s. bisericii gr. or. rom. din comuna *Birna*, cu prețul esclămării de 2711 fl. 17 cr. v. a.

Licitațiunea minuendă sê va ținea Duminecă în 30 Aprilie a. c. st. v. la 11 oare a. m.

Reflectanții sunt poștiți a sê presenta în ziua și oara defiptă în comună, avînd a depune la începerea licitațiunii vadiul de 10% sau în bani gata sau în hîrtii de valoare din prețul esclămării.

Planul și specificatiunea de spese, precum și condițiunile de licitațiune sê pot vedea la oficiul parohial din loc.

Resultatul licitațiunii intră în putere de drept, numai după aprobarea lui din partea Venerabilului Consistoriu diecesan.

Birna din ședința comitetului parohial ținută la 30 Martie 1895.

[27] 1—3

Comitetul parohial.

În conțelegere cu protopresbiterul tractual.

Licitațiune minuendă

Pe basa conclusului aprobatoriu al Ven. consistoriu ddo 28 Februarie a. c. Nr. 1150, sê escrise concurs de licitațiune minuendă, pentru edificarea de nou a bisericii gr. or. române din *Sarcia-română*, protopresbiteratul B.-Comloș, Cottul Torontal; sub aceste condițiuni:

Prețul esclămării este 6571 fl. 8 cr.

Comuna bisericească dă numai cărămida arsă trebuincioasă.

Licitanții au a depune înaintea licitațiunii, carea sê va ținea în *Sarcia-română* la 4/16 Aprilie la 10 oare a. m. vadiul de 10% din prețul esclămării.

Planul, specificarea, precum și alte condițiuni, sê pot vedea la oficiul parohial gr. or. rom. în *Sarcia*.

Sarcia-română la 16/28 Martie 1895.

[24] 3—3

Comitetul parohial.

În conțelegere cu mine *P. Miulescu* protopresbiter.

Licitațiune minuendă

Pre basa încuviințării Ven. Consistoriu diecesan ddo 15 Septemvrie anul 1894 Nr. 2631 B. sê escrise licitațiune minuendă pentru renovarea s. bisericii gr. or. rom. din comuna *Ianul-mic*, cu prețul esclămării de 357 fl. 20 cr. v. a.

Licitațiunea minuendă sê va ținea Marți după s. Pasci adecă în 4/16 Aprilie a. c. la 11 oare ante meridiene.

Reflectanții sunt poștiți a sê presenta în ziua și oara defiptă în comună, avînd a depune la începerea licitațiunii vadiul de 10% sau în bani gata, sau în hîrtii de valoare din prețul esclămării.

Planul și specificatiunea de spese, precum și condițiunile de licitațiune sê pot vedea la oficiul parohial din loc.

Resultatul licitațiunii intră în putere de drept, numai după aprobarea lui din partea Ven. Consistoriu diecesan.

Ianul-mic din ședința comitetului parohial ținută în 9 Octomvrie 1894.

3—3 [26]

Terențiu Bota,
preș.

Dimitrie Cătana,
not. com. par.

În conțelegere cu protopresbiterul tractual.

Concurs

Pe basa ordinațiunii Venerabilului Consistoriu diecesan ddo 28 Novembre 1894 Nrul 2425 B. sê escrise concurs pentru întregirea definitivă a parohiei gr. or. române de clasa III-a din comuna *Șoșdea*, protopresbiteratul *Buziașului*, comitatul *Timiș*, cu termen de recurgere de 30 de zile dela prima publicare în „*Foia diecesană*.“

Emolumentele sunt:

1. O sesiune parohială.
2. Un plaț intravilan.
3. Stola și birul usuat.

Se observă, că preotul alegînd deocamdată pe lângă stola și pe lângă birul parohial va folosi din sesiunea parohială numai jugherile de pămînt arătoriu, ear pentru celelalte parcele din sesiunea parohială unde se află pădure, Venerabilul Consistoriu diecesan își rezervă dreptul de dispunere și de folosire pentru depurarea datoriilor bisericesci.

Doritorii de a ocupa această parohie sunt avisați, ca recursele conform statutului organic bisericesc și a regulamentului pentru parohii, — adresate comitetului parohial, — sê le subștearnă Oficiului protopresbiteral al tractului *Buziaș* în *Ghilad*, posta ultimă *Csákova*.

Recurenții sunt poștiți a se presenta — însă numai odată, — în vre-o Duminecă sau sêrbătoare în s. biserică, dar nici de cât în ziua de alegere.

Șoșdea, din ședința comitetului parohial, ținută în 12 Martie 1895.

[25] 3—3.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu mine: *Aureliu Drăgan*, adm. ppbiteral.